

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxiu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

Temps de Maquis

La Guerra Civil va acabar amb la desfeta total de les forces republicanes. Una part dels soldats i milers de civils van creuar la frontera francesa fugint de la repressió franquista. Al cap de pocs mesos va iniciar-se la 2ª Guerra Mundial i França va ser ocupada pels alemanys. Va organitzar-se una tímida resistència contra els invasors, on, al costat dels francesos, hi figurava un bon nombre d'antics combatents republicans. Nombrosos guerrillers i refugiats van ser detinguts per la policia alemanya i van acabar als camps de concentració. Altres van ser deportats, com el president Companys, que va ser lliurat al Govern Espanyol i condemnat a mort. Cap a les darreries de la guerra mundial, els combatents republicans van tenir un paper destacat en la reconquesta del territori francès. Ells creien que col·laborant en la derrota de les potències feixistes, els aliats intervindrien per fer caure la dictadura de Franco, però les coses no van anar així, i van tenir la immensa decepció de veure com el règim franquista era tolerat. Aleshores alguns grups, sobretot anarquistes i comunistes, van decidir seguir lluitant amb les armes. Colles de guerrillers o maquis s'infiltraven a través dels Pirineus i, amb l'ajuda de militants de l'interior, atacaven interessos de l'Estat. Oficialment eren considerats terroristes, però pels vençuts a la guerra eren uns herois. El poble va mitificar els maquis més agosarats, aquells que jugaven al gat i al ratolí amb els guàrdies i mai eren capturats, com els coneguts Massana, Quico Sabater, o el Caracremada. La seva activitat es desenvolupava sobretot a les zones muntanyoses, però van arribar a donar cops de mà dins de les ciutats. Després d'alguns èxits inicials, la lluita va esdevenir desigual, perquè el Govern espanyol va desplegar un gran contingent de policia i exèrcit a les zones de més activitat guerrillera. El darrer maqui que va actuar a Catalunya va ser Ramon Vila, àlies Caracremada, que va ser abatut per un patrulla de la Guàrdia Civil el 7 d'agost de 1963.

El Caracremada va ser precisament un dels maquis que va tenir relació amb el nostre poble. Era fill del poble de Peguera i durant la guerra va militar a la CNT. Exiliat a França va adquirir certa notorietat com a guerriller, arribant al grau de capità. Uns anys després va establir la seva base al sud de França i va creuar clandestinament la frontera moltes vegades, sol o acompanyant a grups de maquis. Va canviar sovint de domicili i els de la Gabriela estan convençuts que el Ramon Vila va estar una temporada treballant a casa seva com a llenyataire. Recorden que era un home trempat i amic de les bromes, i també un bon treballador. El curiós és que és

feia dir Joan, un nom força corrent, "el que hi ha més" deia ell, potser per amagar la seva personalitat. Va marxar de la Gabriela per anar a la masoveria del Putxet del Pont de Vilomara, on, segons opina el Jaume de la Gabriela, va entrar en contacte amb la banda del Marcel·lí Massana i va ajuntar-s'hi. Aquesta suposada estada del Caracremada a Fals no està massa d'acord amb la biografia del guerriller que s'ha publicat en diversos llibres.

El gener de 1951 hi va haver un sabotatge amb explosius que va afectar a tres torres d'alta tensió al terme de Rajadell. L'agost següent va ser volada la via entre Aguilar i Rajadell, a l'alçada del túnel, i el tren va descarrilar, sense que es produïssin víctimes. Entre els anys 1950 i 1952 hi va haver una sèrie d'accions dirigides contra les conduccions elèctriques en diversos llocs de la comarca. Totes aquestes accions, i moltes d'altres, es van imputar al Caracremada. Sembla ser que els responsables de les accions venien de França, i que feien nit en diversos amagatalls, situats sempre en llocs alts, perquè garantissin bona visibilitat i oportunitats de fugida. Un dels indrets on es van detectar rastres de la presència de maquis era una barraca situada sobre l'obaga del mas Bosc. També es va observar el dia abans d'un atemptat un grup d'homes que sortia d'una barraca de vinya que hi ha a prop de cal Fontanet. Una dia, fins i tot, hi va haver una topada entre l'Alfred Boladeras, de cal Gardela, i un home que amava fortament armat. No es van dir res i cadascú va seguir el seu camí.

Aquesta activitat guerrillera a la zona va provocar que el comandament de la Guàrdia Civil hi desplegués nombrosos efectius. Es va habilitar una caserna a Rajadell, que va ser inaugurada amb la presència de les forces vives dels municipis de Rajadell i Fonollosa. Al Raval d'Oliveres hi van enviar una dotació formada per un caporal i 3 o 4 "números". S'estaven a cal Pinsà i menjaven a cal Tinai. Tenien dos gossos ensinistrats i es passaven les nits patrullant pels camins i seguint la via del tren. La Guàrdia Civil tenia el convenciment que els sabotejadors tenien un contacte o "lloca" al poble de Fals. Evidentment les sospites van recaure en els elements que figuraven en les fitxes de la policia com a simpatitzants amb els rojos i que ja havien sofert represàlies i penes de presó havent acabat la guerra. No és va poder demostrar mai aquesta col·laboració. En general, es va atemorir i amenaçar la població, per tal que denunciessin qualsevol contacte amb els maquis. El sometent del poble, format per persones "addictes" i que tenien llicència d'arma, va ser obligat a patrullar pels camins del terme. El sentiment d'inseguretat era molt fort entre les forces de la Guàrdia Civil, que en veien

impotents davant de les accions d'uns maquis agosarats i bons coneixedors del terreny. Una vegada, es va detectar la presència de maquis a la zona de Sant Amanç. El capità Guillen va muntar un cercle de seguretat format per patrulles estàtiques, que tenien l'ordre de disparar a la més lleu sospita. Una de les parelles estava a l'aguait al Grauet, una altra al Tatger. Un vespre tornava del cafè cap a casa un home de cal Llorenç del Pedró, de Fonollosa. Quan transitava pel Pla de Carol va rebre un raig de trets i li van haver d'amputar les dues cames. Va ser una "víctima col·lateral" de la guerra dels maquis.

La majoria dels guerrillers maquis van caure a mans de la policia o es van retirar, i a començament de la dècada dels 60 el Caracremada era l'únic que seguia en actiu. El 8 de febrer de 1961, va volar dues torres al terme de Rajadell, molt a prop del termenal del Tatger. El 5 de juliol de 1962, Caracremada va creuar novament la frontera. Anava amb el company Pedro Antonio Sánchez Martínez, de 53 anys, natural de Ontur, província de Albacete. El 24 de juliol van atemptar contra diverses torres d'alta tensió del Pla de Fals i de l'Altre Pla. El "modus operandi" consistia en serrar el perfil de tres potes i fixar amb filferro una càrrega a la quarta pota. L'explosiu era goma fabricada per la Societat Nobel Française. La torre nº 1129 de la Compañía de Fluido Electrico va ser abatuda, i les torres 2605 i 824 de les Fuerzas Electricas de Catalunya van sofrir danys però no van caure. Les destrosses es van estimar en unes 66 mil pessetes. En una de les torres hi van penjar una bandera de la FAI. Van fugir en direcció nord cap a la frontera, passant pel Molí de Boixeda. Sota el pont de la riera, l'endemà es van poder observar unes petjades recents sobre el fang. Corresponien a unes sabates de mida del 41 i del 44. A Puigreig i a Santa Maria de Merlès van enfrontar-se amb una de les nombroses patrulles de la Guàrdia Civil que els perseguia. Els dos cops van fugir a trets, però el Pedro Antonio no va poder seguir el ritme i es va separar del seu company. Va ser detingut a Borredà el dia 1 d'agost. Segons un article de "La Vanguardia", « *Al ser detenido negó rotundamente toda participación en los hechos que se le imputan, pero despues de un hábil interrogatorio, acabó confesandose autor, en unión de otro individuo, de la colocación de cargas explosivas en la base de la torres conductoras de energía eléctrica en la zona de Manresa-Rajadell...* »

Pels lectors avesats a llegir entre línies la premsa franquista és perfectament clar el significat de l'eufemisme "un hábil interrogatorio". El 16 de setembre de 1962, el maqui va ser jutjat i condemnat a 30 anys de presó. El 2 d'agost de 1963, Caracremada va tornar a Fals i va volar tres torres al costat mateix de cal Prim. De retorn a França, va ser mort en una emboscada d'un grup de guàrdies civils de Manresa, a la Creu del Perelló, una casa abandonada de Castellnou.

A part de les històries del Caracremada, hem recollit altres fets protagonitzats pels maquis. A finals d'estiu de 1945, una colla de maquis, coneguda com la partida de "Los Feos" es va infiltrar per la frontera en direcció a Andalusia, la seva terra. No coneixien el terreny i van tenir moltes dificultats. Uns quants d'ells van aixoplugar-se uns dies en una balma al Pla dels Manresans. Anaven afamats i van anar a demanar menjar a la Torre. A la Torre hi feia estada un seminarista que es dedicava a fer classes de repàs a la mainada. Seguint les consignes de la policia, aquest va córrer a denunciar els fets. El vespre del dia 7 de setembre, nombrosos efectius de la Guàrdia Civil van envoltar els maquis. Aprofitant la fosca, alguns van poder escapar, però un va ser abatut per les bales. Es tractava de Gaspar López Jiménez, àlies "el Rubio". El lloc on va morir es conegut des d'aleshores amb el nom del "Camp del Maqui". Aquella nit la guàrdia civil va obligar als homes del poble que vetlessin el cos del difunt, de dos en dos, fins que al matí va arribar el jutge i va ordenar l'aixecament del cadàver. Llavors van cridar a Jaume Juvert, de cal Sadurní, perquè traslladés el difunt al cementiri amb el seu carro de trabuc. Va ser enterrat a terra, sense taüt, embolicat amb una borrasa. Molts anys després, el 1992, l'associació A.A.G.E. "Amical d'Antics Guerrillers Espanyols", li va retre homenatge i va dignificar la seva tomba amb una làpida.

Ramon Vila, alies Caracremada

Hi va haver encara un obscur incident, que exemplifica l'ambient que imperava en el temps dels maquis. Va passar el febrer de 1940 al mas Serra. Van presentar-se dos o tres homes demanant menjar. La mestressa va avisar a uns treballadors que dinaven, i un d'ells, un notori membre de la Falange local, va despenjar el fusell del sometent i va baixar. Els homes van fugir, cames ajudeu-me a córrer, però un d'ells va rebre un tret mortal. Es deia Pascual Gironés i era natural de Corbera, província de Tarragona. Els més probable era que no fossin maquis, sinó nois que havien fet la guerra i, farts de passar penalitats a l'exili, intentessin retornar a casa pels seus propis mitjans.